ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА! Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ: МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел'"ийлан 1 т. 8 ыр.

1938 ий 4 сентябрь № 42

СОВЕТ ЭЛЫН ПИЯЛАН ЙОЧАЖЕ-ШАМЫЧ У ВИЙЫМ ПОГЕН 1 СЕНТЯБРЬЫШТЕ АДАКАТ ПАРТ КОКЛАШ ШИНЧЫЧ

Мыйын дневникыштем отличне ден сай отметке гына лийеш

Мый кодшо ийысе проверочный испытанийым чыла предмет денат отличне гына кучышым. Тений Похвальный грамота дене 6-шо классыш вончышым. Тиде тунемме ийлан отличне ямдылалтым: мыйын чыла учебник, карандаш, тетрадь, пера, ручка, дневник ямдылыме ылыч. Тиде учебный принадлежность - шамычым тӱрыс ямдылен шуктымеке, ӱшем иктым гына шонаш тӱҥале: ынде мый чыла предмет денат у тунемме ий тӱҥалтыш гычак лач отличне гына тунемаш тӱҥалам. Отлично тунемме— комсомолын XX идалыкшылан мыйын чапле пионерский пӧлӧкем лиеш.

Ӱмасе семынак, тенииат мыйын тунемме дневникем лиеш. Но тенийсе дневник ӱмасе деч ойыртемалт шогаш тӱҥалеш: мыйын ӱмасе дневникыштем южгынам посредственне отметке (но вет, йолташ-шамыч, пеш шуэн!) лиеш ыле. А тений тушто лачак „отлично" да „хорошо" манын возкалыме гына кояш тӱҥалыт, но тушечшат ятырже „отлично"!

Петухова Галя,
Йошкар-Оласе 4-ше №-ан школ.

Мый инженер лийием

1 сентябрь кече мый пеш эр кынелым. Вучымо кечем толын шуын, садлан пеш куаненам. Кунам от куане, вет тиде кечын мый первой кана Галя, Петя йолташем-шамыч дене пырля школыш тунемаш толна.

Мый буква-шамычым ӱмасек чыла палем, изиш шотлен, лудын моштем, „Букварем" уло. Ачам врач, авам аптекыште пашам ышта. Нуно коктынат мыйым эре туныктеныт. Вождь-шамычым палем. „Доктор Айболит" книгам чыла лудын пытаренам, кино ончаш чӱчкыдын коштам. „Чапаев", „Если завтра война" кино путырак чот келшеныт.

Мый аэропланым шуко ужынам, садланак кугу лиймек аэроплан ыштыше инженер лияш шонем.

8 ияш Володя Манихин,
Йошкар-Ола, 1 №-ан тӱҥалтыш школ.

ШКОЛЫШКО ТОЛНА

Кандаш ий темын мыланем,
Мый таче школышко толам.
Садланак мыйын ачаем
Налдалын пуыш у книгам.

Мый тиде чапле у книгам
Сумкашке сай пыштем чыла.
Мый таче пеш йывыртенам,
Кынелым эр нигӧ дечат.

Кандаш ий темын мыланем,
Мый таче школышко толам.
Садланак мыйын аваем,
Ургалын чапле у сумкам.

Эх, тӱнӧ шыже пеш сӧрал,
Ока лышташ лӱнген йога.
Мардеж юалгынрак пуал
Писештын, модылден эрта.

Ме таче школышко толна.—
Могай кугу куанымаш!
Чылан пайремыште лекна,
Йонгалте сылне мур йыр-ваш.

Кандаш ий темын мемналан,
Толна ме школышко лӱшкен.
Кугу правам вет чылалан
Вождь Сталин курымлан пуэн.

Чалай Васлий.

КЕЧЫМ КОДЫДЕ ТУНЕМАШ ТӰҤАЛАМ

Тений мланем лач 8 ий темын. Мый ӱмаштак школыш кайнем ыле да авам изи улат манын ыш колто.

Таче эрден эрак школыш толынам. Ынде эн первояк классыш пурем манын шонен толынам ыле, но ала молан классыш пураш вожыльым. Звонок лиймеке иже Володя дене пырля классыш пурышым. Классыш пурышым велэ, мыйым туныктышо партыш шындыш. Класс пеш чапле. Парт у. Кӱвар чиялтыме. Йывыртымем дене вожылмымат чарнышым. Таче кечын туныктышо Елизавета Александровна тунемме да школ нерген пеш сайын умылтарыш. Учительна пеш весела.

Мый буквам чыла палем. 100 марте шотлен моштем. „Вольчишка", „Лошадка", „Ч а п а е в" книга - шамычым лудынам. Ленинын, Сталинын, Калининын, Ворошиловын портретыштым палем.

Кугу лиймекем парашютист лиям. Садлан школыш кечым кодыде кошташ тӱҥалам.

Катина Галя,
Йошкар-Оласе 1 №-ан тӱҥалтыш школ.

А. Ф. Блидман йолташым Трудовой Йошкар Знамя орден дене наградитлыме

Погрузочно - разгрузочный пашам механизироватлымаште да трудын производительностьшым кугемдымаште чапле инициативым ончыктымылан комсомолец А. Ф. Блидман йолташым Трудовой Йошкар Знамя орден дене наградитлаш СССР Верховный Совет 29 августышто указым луктын.

Школ омса почылто

1 сентябрь—чыла йоча-шамычын поснак куаныме кече. Йошкар-Ола 1 № тӱҥалтыш школыш 8 час деч ончычак йоча-шамыч пайрем вургемым чиен толаш тӱҥалыныт. 9 час личемылан школ кудовече омартасе мӱкш гае рӱжгаш тӱҥале.

9 час. Звонок. 1-ше классысе партлаште 65 йоча шинча. Класс пеш ару. У доска, парт-шамыч йылгыжыт велэ. Туныктышо Елизавета Александровна Краева угыч тунемаш толшо-шамычым спискыш воза. Тидын почеш тудо советский школышто да капиталист эллаcе школышто кузе туныктымо нерген каласкала.

Кокымшо урокышто школысо порядке, режим нерген умылтара. Йоча-шамыч пеш шып шинчат.

—Йоча-шамыч! Те тачысе кече гыч 1 классыште тунемшылан шотлалтыда. Садланак шкендам примерне кучаш, шып шинчаш, йодшашда лиеш гын, кидым нӧлталаш тунемза,— манын Елизавета Александровна ласкан мутлана.

Умбакыже туныктышо тунемше-шамыч деч кӧ лияш шонымыштым йодышто.

— Мый инженер лийием,— манеш Коля.

Я т ы р ж е летчик, парашютист, бухгалтер, врач, художник лийнешт.

Нина Павлова „Артист лийнем" манын мутлана.

Йоча-шамыч кокла гыч ятыржe лудын, шотлен сайынак моштат. Почеламутым палат. Теве 3 изи ӱдыр-шамыч пеш сайын каласен пуышт. А Зоя „Ворошиловлан письма" почеламутым путырак сайын каласыш.

Звонок. Чыланат мӧнгышт шаланышт.

П. Клюкин.

ТУНЫКТЫШО ЛИЯШ ШОНЕМ

Кодшо ийын мый 3-шо классым „отлично" да „хорошо" отметке ден тунемын пытаренам. Авам мылам тунемам пеш полша. Кызыт йолташем-шамыч дене пырля школ парт коклаште шинчем да шинчышемла шонем: „кызытсе учитель-шамычна (могай сайын илат, вет нуно мемнам воспитатлат, млaнна у деч ат уым палдарат". Тунем пытарем гын, учитель лияшак шонем.

Пшеничнова Зоя,
Звениге район, Красногор ыдалаш школ, 4-ше класс.

„Искра Ленина" колхоз гыч (Йошкар Ола район) тений первой школыш тунемаш пур ышо-шамыч. Фото С.Чу рщуковын.

Тӱнямбалсе революционный молодежлан пионерский салам

XXIV Международный Юношеский Кече

1915 ийыште Швейцарийын Берн олаштыже социалистический юношеский организаций-шамычын Международный конференцийышт ий йыда Международный Юношеский Кечым пайремлаш тӱналме нерген решенийым лукмо. 1915 ий—тиде империалистический сарын виян кайме жап. Международный Юношеский Кече — империалистический сар ваштареш молодежын протестым ыштыме кече лийын.

Первойжо Международный Юношеский Кече 1915 ийын 3 октябрьыште эрталтын. Тиде кечын чумыр тӱня мучко чыла элласштат 100 тӱжем утла рвезе ден ӱдыр-шамыч демонстрацийыште участвоватленыт.

1916 ийыште Международный Юношеский Кечын Германийыште, Италийыште, Америкыште, Швейцарийыште да моло элласштат молодежь митингым организоватлен, погынымашым, демонстрацийым эртарен. Германийсе демонстраций тале пролетарский революционер Карл Либкнехтым тюрьма гыч утарышаш верч активне кучедалмашыш савырнен. Швейцарийыште тиде кечын демонстрант-шамыч ден полиций ваш керылтыныт.

Российсе молодежь 1917 ийыште первой кана Международный Юношеский Кечым пайремлен. Москосо, Петроградысе, Ростовысо да Российын моло оласе лу тӱжем дене самырык пашазе-шамыч большевистский лозунг дене демонстрацийыш лектыныт. Нине лозунг-шамыч империалистический сар ваштареш, совет власть верч, Коммунистический Интернационал верч кучедалаш ӱжыныт. Керенскийын бандыже пролетарский молодежын боевой вий ончымыжым кӱрлын кертын огыл.

1919 ийыште Ленин ден Сталинын вуйлатымышт почеш молодежын Коммунистический Интернационалже ыштaлтын. КИМ-ын советский секцийже чумыр тӱнясе революционный молодежын вӱден кайше лийын. Тӱнямбалсе социалистический революцийын верч кучедалмаште советский секций пеш чапле примерым ончыктен шоген.

1933 ий марте Международный Юношеский Кече сентябрьын первой рушарнятыже, каныш кечын эрталтеш ыле. Коммунистический Интернационалын секцийже-шамычын ойышт почеш Международный Юношеский Кечым пайремлымаш 1 сентябрыш, паша кечыш кусаралтын. Тидыже капиталистический эллaсе шемер молодежлан ты кечыште демонстрацийым веле огыл тугак политический забастовкымат, стачкымат эртараш йӧным пуышашлан ыштaлтын. Совет Ушемыште, ВЛКСМ Центральный Комитетын решенийже почеш, 6 сентябрьыште, каныш кечын эрталтеш.

XXIV Международный Юношеский Кече тӱнямбал сарын утларак да утларак ылыж шогымо шучкылык жапыште эрталтеш. Кок ий фашист кашак Испаний ден Китайын героический калыкышт ваштареш сарым ыштен шогат. Германский фашист-шамыч Чехословакийым шупшын налаш ямдылалтыт. Фашист кашак тӱням уэш пайлынешт, садлан орышыла сарлан ямдылалтыт. Нуно эн ончычак Совет элыш керылташ пӱйыштым шумат.

Капиталистический эллаште, эн чотшым фашистский эллаште шемер калыкын илышыже кечын велем шога. Пашадыме-шамыч утыр шукемыт.

Чыла эллaсе шемер-шамыч, чумыр тӱнясе трудовой молодежь Совет Ушемын сеҥымашыжым куанен ончат да мемнан элысе шемер калыкын гае пиялан, волгыдо илышыш лекшаш верч фашизм ваштареш кредалаш шке вийыштым ушен шогат.

Советский молодежь XXIV Международный Юношеский Кечым социализмын кугу сеҥымаш жапыште эртара. Тиде кече комсомолын XX ий темме юбилей ончылан эрталтеш. Чумыр комсомол, чумыр советский молодежь родина-авалан чапле пӧлӧк-шамычым ямдыла. Советский молодежь родинлан, великий Сталинлан мучашдымын преданне. Мемнан пиялан илышыкына орышо фашист кашак керылтыт гын, советский молодежь шалатышаш отпорым пуаш эре ямде.

XXIV Международный Юношеский Кечын ме, советский йоча-шамыч, чумыр тӱнямбалсе революционный молодежлан шокшо саламым колтена.

Испанский йоча-шамыч

Алкала де Энарес лӱман изи ола Мадрид лишне. Кӱкшӱ, тура курык. Ӱлнӧ Энарес эҥер шып йога. Тиде ола ден эҥерым палыме испанский писатель Сервантес—„Дон Кихота"-н авторжо сайын ончыктен возен.

А кызыт нине курыкла кӧргыштӧ мавр-шамычын 700 ий ожно ыштыме кужу, ночко, пычкемыш да йӱштӧ пещерлаште вӱран фашист - шамыч деч утaлалтшашлан испанский ӱдрамаш ден йоча-шамыч шкаланышт сай верым муыныт.

* * *

Пеш эр. Весела мурым мурен, йоча-шамыч курыкла кокла гыч „мӧҥгышкышт", пещорыш каят. Шып верыште пионерский мур шергылтеш. Йырым-йыр шып, ласка, садын дене фронтын лишне улмыжымат палаш ок лий. Кенета шеҥгелне вучыдымын кум точко-шамыч кояш тӱҥальыч. Нуно эре лишемыт да лишемыт.

— Самолет-шамыч!—пионер-шамычын руководительышт,—луаткок ияш Доминик кычкыралын.

Самолет - шамыч викак курыкышто шогышо йоча-шамыч ӱмбак чоҥештеныт. Чыланат лӱдын какаргеныт, вет вашке адак Алкалам янлык семын бомбардироватлымаш, шалатылмаш да колымаш тӱҥалеш.

Кенета чылан воштыл колтеныт. Куанен кычкырымаш шергылтын:

— Тиде мемнан, мемнан самолет-шамыч!

Республиканский самолет шамыч шалатылаш да пуштедаш огыл, а аралаш, калыкын илышыже да эрыкше верч чоҥештылаш кошт,—тидым йоча-шамыч шинчат.

Кас шуын. Ночко, пычкемыш пещорлаште йӱштӧ. Садлан чыланат изи площадкыш погыненыт.

Мӱндырнӧ огыл, икмыняр еҥ койыт. Вашке интернациональный бригадысе боец-шамычын фигурышт кояш тӱҥалеш. Нуно керек кунамат пеленышт кочкышым кондат. Боец-шамыч сумкам рудат, тушеч киндым, апельсиным луктыт. Таче пайрем лиеш, вет ятыр годым кочкыш ок сите. Шутко, воштылтыш йӱк шергылтеш. Южышт весела мурым шоктат, молышт йыр погынен шинчынат да фронт нерген кутырымым колыштыт.

* * *

Американский журналист Клайн Валенсий лишнысе школыш миен. Школышто 5 ияш гыч 10 ияш марте 1.000 йоча ила. Школ моло вер ден таҥастармаште шучко верыште огыл. Туге гынат, теҥгыз велкыла улшо тудын кугу окнаже-шамыч ошма дене петырыме улыт.

Тиде школысо ик изи ученик журналистлан ойлен: ошман мешак-шамыч германский корабль-шамычын теҥгыз гыч лӱйкалмышт деч аралалташ оптымо улыт.

Тиде школышто илыше йоча-шамыч художественный паша дене заниматлат. Кагаз гыч тӱрлӧ илыше-шамычым пӱчкеден луктыт. Адак растений - шамычын вожышт гыч, вургышт дене, пеледышын да пукшын ӱмбалышт дене тӱрлӧ, пеш йытыра, художественный ӱзгар-шамычым ыштат. Изи школьник-шамычын чӱчкыдӧ унашт—интернациональный бригадын боецше-шамыч. Шукерте огыл Долорес Ибаррури йоча-шамыч дек уналыкеш миен.

Испанский йоча-шамыч чыла йӧсымат чытат. Ачашт сеҥен кертыт манын нуно пеҥгыдын ӱшанат.

Т. Ремизов.

ИЗИ БОРЕЦ-ШАМЫЧ

Японец-шамычын Шанхай ӱмбак кержалтмышт годым лу тӱжем дене йоча-шамыч ола гыч ӧрдыжкӧ шупшылтымек, лӱмын ыштыме лагерьлаш веранденыт ыле. Ятыр йоча-шамычын ешышт колышо лийыныт да ӧртышт шалатыме улмаш.

Ик лагерьыште 9 ий гыч 16 ияш марте ийготан 24 еҥ йоча драматический клубым организоватленыт. Нуно Шанхайын уремыштыже выступатленыт.

Китайский войскан Шанхай гыч чакнымекышт нине йоча-шамыч мӱндыр Ханькоу олаш (800 километр лиеш) путешествоватлаш каеныт. Группым эн кугурак йоча Ву вуйлатен. Ханькоу корнышто йоча шамыч эреак выступленийым эртареныт.

Группын чыла членже-шамыч кажне кечын эрден да кастен шке шинчымашыштым нӧлтеныт, пьесым возеныт да тудым шындашлан ямдылен шогеныт.

Японец-шамычын Шанхай-Нанкинский кӱртньӧ корно мучко наступатлымышт годым, йоча-шамыч шучко жапыште лийыныт. Нуно йӧсӧ жапым чытен Ханькоу дек шуыныт.

Кызыт чыла группо шамыч Ханькоушто илат. Йоча-шамыч сусыргышо да черле китайский салтак-шамычлан полшаш оксам погат, лагерьлаште беженец-шамычлан пашам ыштат. Йоча-шамыч чыла китайский йоча-шамычлан обращенийым возеныт:

— „Ме, йоча - шамыч, шкенан ешнам йомдаренна, илыме вер деч посна кодын улына. Но ме огына шорт да шкенам пиялдымылан огына шотло. Ме тушман—японский захватчик-шамычым чытен кертдыме улына. Ме огына курж да тушман деч огына шыл манын ӱшандарен каласена. Ме пытартыш марте шкенан родинын независимостьшо верч, японский насильник-шамыч ваштареш улына".

И. С. Тургеневын колымыжлан 55 ий темын

Чылалан палыме русский писатель Иван Сергеевич Тургеневын колымыжлан 3 сентябрыште 55 ий теме.

Тургенев 1818 ийыште дворян-помещик ешеш шочын. Тудо крепостной илышым чот шыдын ончен. Тидын нерген шкенжын художественный произведенийыштыжат ончыктен возен.

И. С. Тургенев рвезыже годым (1838 ий)

1847 ийыште „Современник" журналеш печатлалтше Тургеневын очеркыштыже помещик-крепостникшамычым ужын кертдымашыже, эрыкдыме калыкым йӧратымашыже раш ончыкталтын.

Автор шке произведенийыштыже пеш мастарын да художественне сӱретлен моштен. Садланак кызытат тудын ятыр произведенийжым „тургеневский йылме" манын пеш кугун аклат.

Тургенев „Записки охотника" книгаштыже кресаньык-шамычын образыштым пеш келгын, чын ончыктен.

Тургенев калыкым йӧратен. Помещик, мироед, поян да бурмистр-шамычын диких улмыштым, слугашамыч деке чондымын, зверла ончымыштым пеш чоян мыскылен. Тудо „Рудин", „Накануне", „Отцы и дети" пале роман-шамычыштыже руш калыкын илышыжым пеш сай ончыктен.

Тургенев революционер лийын огыл. Революционный демократийым боевой „Современник" журналыштыже пашам ыштымыже годым да шке жапысе ончыл идейлан сочувствоватлымыжлан кӧра тудо меман эртыше илышын сӱретшым раш ончыктен кертын.

Тургенев художник. Тудо родной литературын кушкашыже кугу влияний ым ыштен.

Кокымшо советский велотур

6 августышто 117 велосипедист-шамыч Москва гыч кум Союзный республик столице—Москва, Киев, Минск коч кайше мӱндӱр, 3.200 километран корныш лектыныт. Нуно 23 кече шуко йӧсым чытен каеныт.

20 августышто кокымшо советский велотур участник-шамычым Моско деч ӧрдыжсӧ Ленинградский шоссеи 20-шо километрыштыже ваш лийыныт. Финишыш эн ончыч Тарачков, варарак Денисов, Букреев, Назаров толыныт. Велопробегыште Денисов сенген. Тудо ВЛКСМ-ын 20 идалыкше лӱмеш первой призым налын. Кокымшо верым—спартаковец Букреев, кумшо верым динамовец Тарачков налыныт.

Команде кокла гыч первой верым „Спартак" гонщик-шамыч налыныт.

РСФСР юный стрелок-шамыч первой верым налыныт

СССР-се калык-шамычын стрелковый спартакиадыште участвоватлыше йоча команде-шамычын соревнованийышт пытыш.

Спартакиадын юный участникышт шамыч икмыняр всесоюзный рекордым ыштеныт.

Кугу ең-шамычлан изи калибран берданке дене 50 метрандистанцийыш упражненийым ыштымаште 4 положений гыч пионерка Лида Иванова (РСФСР команде гыч) всесоюзный рекордым сенген. Тудо 400 очко лийын кертшаш гыч 361 очком налын. Тыге кугу ең-шамычын ыштыме всесоюзный рекордым сенген.

Тиде команде гычак Шура Синицын Лида Иванова деч 10 очколан шенгелан кодын. Тудо 2-шо верым налын. Кумышо верыште пионерка Тамара Бачкуринская (Молдавский АССР). Тудо 400 очком налшаш гыч 350 очком налын.

Шогалын лӱймаште у всесоюзный рекордым Вова Грилихес (Украин) ыштен. 100 очком налшаш гыч 89 очком налын. Сукалтен шинчын лӱймаште школьник Сальман Ахмедов (Азербайджан) шкенжын ожнысо рекордшымак повторитлен—92 очком налын.

Чыла упражнений дене всесоюзный ончыл верым РСФСР школьник-шамычын команде, кокымшо верым УССР команде налын.

ХРОНИКЕ

◆ 29 августышто пилот орденоносец-шамыч Н. П. Шебанов ден В. А. Матвеев „Сталь—7" транспортный самолет дене Москва—Симферополь—Москва маршрут дене нигушак шичде испытательне шот дене чоҥештеныт. Нуно 7 часат 59 минут жапыште 2.360 километрым каеныт.

◆ 30 августышто 11 тӱжем километр кутышан пеш кугу газогенераторный автопробегын участникше-шамычым Моско куанен вашлийын.

Пробег коллектив партий ден правительствын заданийжым честь дене шуктен. Машина-шамыч 10.890 километрым эртеныт. Чыланат таза улыт.

Сӱретыште: Крым. Ялта оласе восточный музей.

◆ 25 август вашеш йӱдым ятыр жап нелын черланен киймек 69 ияш палыме русский писатель А. И. Куприн колен.

◆ Индийын восточный ден северо-западный ужаыштыже 20 тӱжем ял вӱд йымак верештын. 450 тӱжем наре ең нимо деч посна кодын.

◆ Ӱмаште СССР наук Академийын экспедицийже Белебеев район лишне пеш ожно илыше животныйын икмыняр лужым муын. Тиде мумо животныйым ученый-шамыч платиопс маныт. Платиопс 120—180 миллион ий ожно илен. Кызыт кодшо лужымат кычалыт.

◆ Боря Курочкин (В. Волочек, Калининский область) урем дене кайшыжла тротуарыште портфельым муын. Портфельым милицийыш пуэн. Милицийыште портфельым почмек 1.150 теҥге оксам мумо. Борян честне ыштымыжлан милицийыште премийым пуэныт.

● Кара-Тау курыкышто (Алма-Ата) геологоразведчик-шамыч свинец ден цинк кийме кум кугу верым муыныт.

● „Ямде лий" газетын 31 №-што ме пионерка Витя Гусеван (Сухновщинск, Харьков область) опытшо нерген возен улына ыле. Тений тудо 12 тӱрлӧ сорт хлопокым ӱден. Витя Гусеван опытшо почеш моло колхозысо йочашамычат опытым ышташ тӱҥалыныт. Нуно 45 опытный участкыште хлопокым ӱденыт.

Витя Гусеван чапле опытшо Харьков областьын кечывал йымал велыштыже вашке шушо хлопокым ӱдаш тӱҥалаш лийшашлыкым ончыкта.

Чапле идалык

Тиде кум ий ожно лийын... Донецкий шахтер Алексей Стаханов нерген чап чумыр эл мучко шарлыш. Тудо Международный Юношеский Кече вашеш родинлан пӧлӧкым ямдылен. 30 августышто шахтыш пурен да ожно нигунамат лийдыме рекордым ыштен. Куд шагат жапыште тудо 102 тонн шӱым руэн. Тиде нормо деч луатшым кана утла! Тудын шахт гыч лекмыж годым, поселкысо чыла ең-шамыч кыдешышт пеледышым кучен вашлийыныт...

Стахановын сеҥымашыже тыште: тудо техникым тунеме нерген Сталин йолташын ончыктымыжым шуктен, механизм шамычым тудо отлично тунемын да нуным полшымо почеш пашам ыштен. Ик минутат арам ынже йом манын пашам моштен организоватлаш тӱрлӧ йӧным шонен луктын, подсобный пашаште улшо пашазе-шамычым (крепильщик - шамычым) моштен шогалтылын. Тидын дене Стаханов йолташ воктенже пашам ыштыше луатшым еҥын ыштымышт наре шкетынак ыштен кертын.

Стахановын йӧнжӧ дене тудын йолташ шахтер-шамыч пашам ышташ тӱҥалыныт да адакат кугурак сеҥымашым ышташ тӱҥалыныт. У рекорд нерген увер-шамыч шахта гыч кече йыда толеденыт: сменыште 119 тонн шӱ! 125... 240...

Стахановын чапле тӱҥалтышыжым Горькийсе автозаводын апшатше Бусыгин, паровозный машинист Кривонос, вичужский ткачиха Евдокия ден Мария Виноградова-шамыч, ленинградский обувщик Сметанин, днепропетровский грузчик Блидман руалтеныт... Лу, шӱдӧ тӱжем пашазе ден пашазе ӱдрамаш - шамыч Стахановын примержым почеш ышташ тӱҥалыныт. Нуно шке пашаштым у семын организоватленыт, да вунын пашашт ожнысо деч кок кана, кум кана, ныл кана виянрак кайыш тӱҥалын. Алексей Стаханов почеш кайше-шамыч нерген—мемнан родинын эн ончыл еҥ—стахановец-шамыч нерген чумыр эл ойлаш тӱҥалын. Нунылан эл первоклассный техникым—пеш чапле машина ден станок-шамычым пуэн, садлан нуно тыге сайын пашам ышташ тӱҥалыныт. Тиде техникым нуно тыршен тунемыныт да ожно чудылан шотлалтше паша образецым ончыктеныт.

Кум ий ожно Сталин йолташ стахановский движений нерген ойлымыжо годым, „тудо техникыш ожнысо семын ончымашым пудырта, ожнысо технический нормым, тошто проектный мощностьым, тошто производственный планым пудырта да у, утларак кӱкш технический нормым, проектный мощностьым, производственный планым ышташ требытла. Тудо мемнан промышленностьышто революцийым ышташ ӱжалтын", манын.

Стахановский движений, Сталин йолташ умбакыже ойлен, социализм гыч коммунизмыш куснаш условийым ямдыла.

Алексей Стахановын первой рекорд деч вара кум идалык эртен. А кызыт стахановец - шамыч шӱдӧ тӱжем дене улыт. Нуно чыла вереат улыт—фабриклаштат, заводлаштат, шахтлаштат, рудниклаштат, аэродромлаштат, кӱртньӧ корнылаштат, пасуштат, энерыштат, теҥызыштат... Кызыт мемнан заводлаште стахановский смена, цех-шамыч, стахановский поезд, пароход-шамыч улыт. Стахановец-шамыч эллан писынрак ончыко кайыш, шке поянлыкшым шукемдаш, тушманлан тӱкнаш лийдыме лияшыже полшат.

Калыкын шакше тушманже-шамыч, троцкистско-бухаринский бандит кашак стахановский движенийым кӱрлаш тӱрлынат тыршеныт, стахановец-шамычын у семын пашам ыштымашт тышт чараклен шогеныт. Кызыт, рӱдӧ тушман пыжашым шалатымек, стахановский движений утларак кумдан шарла.

Стахановский движеныым тӱҥалше да нунын почеш ошкылшо-шамычым калык почот дене авалтен. Нуным тудо шке властьшын кӱшыл органлашкыже—СССР Верховный Советыш, ушем ден автономный республик-шамычын Верховный Советышкышт сайлен.

Тӱжем дене стахановецшамыч кызыт фабриклам, заводлам, шахтлам, совхоз, колхоз, корабль-шамычым вуйлатат.

Стахановский движенийын кажне идалыкшымат эл стахановский радамын утларак кушмыжо дене вашлиеш. Тенийсе 30 августым—стахановский движенийын 3-шо идалыкшым великий Сталинын воспитатлыме да тудын тыршымыже дене авалтше стахановец-шамыч у рекод дене, у сеҥымаш-шамыч дене вашлийыч.

Африканка Белла

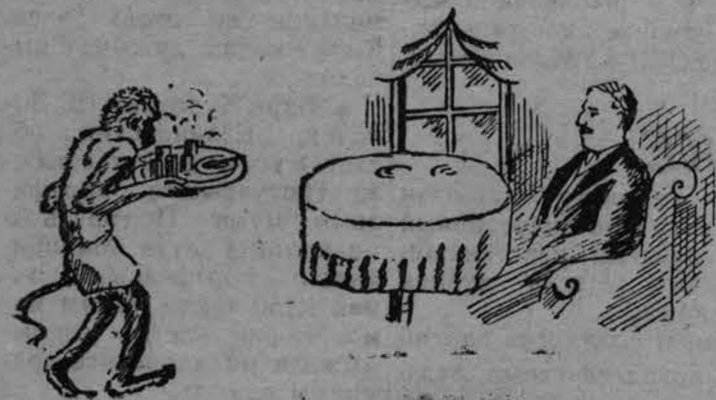
Мӱндӱр Африкысе родной чодраже гыч Беллам пеш изи улмыжо годым нангаеныт. Лӱшкышӧ да тӱтыран Лондонеш Беллалан тунемеш йӧсӧ лийын.

Шыде учитель Беллалан яклака подносым нумалтен, а тудыжо кид гыч эре мучыштен каенвозын. Подносысо шокшо кофе Белла ӱмбак велын, Белла когарген. А озаже тудын тупшым, кидшым корштымеш кырен.

Кушкын шумекше, мут колыштдымырак, йолагайрак лийынат, тудын дене „расчетым" ыштеныт.

Кызыт Белла лу ияш Лондон гыч мемнан дек тудым кодшо ийын конденыт. Мемнан дене зоопаркыште тудо ласкан ила.

Тудын шкенжынак гардеробжо уло. Белла чияш пеш йӧрата. Тудо час мучкат вошточын ончылно шогылтын шовычым вискален эртара. Тидланже Лондонысо кафеш коштшо

Белла тыге решитлен: „Поднос ынже тайне, ынже яклешт манын, тудым кок кид дене пенгыдын кучет гын, кофе нимаят ок вел, огеш когарте".

Варараксше Белла шотденрак, пенгыдынрак кошташ тӱналын. Тудо кофем писын пуэдаш тӱналын, ӱстел ӱмбач кӱмыж-совлам погаен, пӧртым ӱштын.

Тунам Беллан учительже тудым кафеш пашам ышташ нангаен. Тыште эрденак тӱналын йӱд пычкемыш марте изи шимпанзе шуко тӱрлӧ поручениймым шуктен шоген.

Вес тӱрлӧ официанка Белла кидешыже подносым кучен, вачыже гыч кидӱштышым лупшалын ӧрдыштӧ шога... Теве кычкыралме шокта:

— Алла, Белла!

Белла кафеште шинчыше-шамыч дек куржын мия. Тудо нуно деч серышым—заказым налешат, кухньыш куржеш. Тунамак тудо кофе ден закускым конденат шукта.

Тале официанкым поситель-шамыч моктеныт.

Шым ияш лиймешкыже Беллам кафеште ашненыт.

ковра ӱдрамаш-шамыч деч тунемын.

Шкенжын тувыржым, халатшым Белла час йыда ваштала.

Белла ботинкым кудашаш да чияш эн чот йӧрата. Тудо шнурым пеш писын кереден кертеш. Тудын дек уна толеш гын, тунамак ботинке шнуржым ровча.

Беллам його манаш ок лий. Тудо пашам пеш йӧрата. Яшлыкым сайын ронча да пудажым, онгажым ӧрдыш опта, а вара угыч чӧгыт дене кырен яшлыкым ышта.

Шукерте огыл Белла грипп чер дене черланен. Грипп шӱмыш осложнениймым пуэн. Тидыже обезьян-шамычлан пеш шучко. Мемнан климатыште нуно шукыжо годым шодо кӱмалтме дене да туберкулез дене колат.

Белла дек профессор Киреев миен. Тудо черле шимпанзем ончен, эмым выписатлен.

Черле Белла профессорым шӱлыкын ончен, тудын чыла канашыжымат шукташ сӧрымыла койын.

Вара Белла чыла порошокым, микстуркым охота деве йӱын, вакшыште киймe режимым тӱрысак эскерен шоген. Теве ик кана тудо термометрым ужын.

Шимпанзе тудын деч нигузеат ынеже орльо улмаш. Пудыргышо термометр тудым амандарен кертын. Санитаркын йодмыжымат, лӱдыктымыжымат черле обезьян колыштын огыл. Санитарка чояланаш решитлен. Тудо шортшыла койын. Обезьян шып лийын. Ӱдрамашын шинчаштыже вӱд йога. Тидыжым тудо тыгылай вӱд дене ыштен. Тидын дене обезьян ойганен да санитаркылан термометржым пуэн.

Шкенжын докторжо дене Белла пеш келшен. Тудын толмыжо годым Белла саламлен кыдшым кормышталеш ыле. Докторын мутшым колыштын эмым йӱеш, кварцевый лампеш капшым ырыкта: теве ик ӧрдыжшым, теве весыжым савырен шогалеш.

Тӧрланен шумекше Белла адакат ожнысо семынак толашен кошташ тӱналын.

Кызыт Беллалан чапле велосипедым пӧлӧкленыт. Белла велосипед ден кошташ тунемаш тӱналеш.

З. Бахмач.

ГРАНИЦЕ ВЕС ВЕЛНЕ

Республиканский Испанийыште.
Сӱретыште: Республиканский воздушный флотын самырык летчикше-шамыч. Союзфото.

Китайысе 8-ше калык-революционный армийлан идалык темын

25 августышто китайский йошкар армийым 8-ше калык-революционный армийыш савырымылан идалык темын. 8-ше армий ик ийыште японский войска дене 600 кана кредалын. Тиде кредалмаште японец-шамыч 34 тӱжем колышо ден сусыргышо-шамычым йомдарен. Икмыняр тӱжем японский салтак ден офицер-шамычым пленыш налме. 8-ше армийын командующийже Чжу-Де:—Китайский армий противникым Ханькоу ӱмбак кержалтмыжым лугыч ыштен, йомдарыме территорийым пӧртылтен кертеш да японец-шамычым кигайский тенгызыш кышка,—манын ӱшандарен ойлен.

Воздушный авианосецым ыштыме нерген американский проект

Американ соединенный штатыштыже военный самолет-шамычым нангайыше дирижабльым строитлаш тӱналнешт. Тыге самолет-шамыч горючийым пытарыде кужу растоянийым каен кертыт. Дирижабль тудын денат сай, тудын скоростьшо морский авианосецын деч 5 кана утларак лийшаш.

Дирижабльым Акроныштo (Огапо штат) строитлаш тӱналыт. У дирижабль сай лиеш гын, морской министерстве кокымшо дирижабль-авианосецым ышташ тӱналнеже. Тудо 18 бомбардировщикым нангаен сенга.

ТЫЙ ШИНЧЕТ МО?

● Совет Ушемыште шолем эн утларакше Грузийыште лиеш. Тбилисиште ик идалыклан кокла шот дене 38 кана, Москошто 14 кана лиеш. Пеш чӱчкыдын шолем лийме верат уло. Теве тропический элысе Ява островышто идалыкыште 167 кана шолем лиеш.

● Гарвардский университетыште (Америк Соединенный штат) у микроскопым ыштеныт. Тудын нелытше тонн наре утла. Тудым руда, минерал ден металл-шамычым тунемашлан гына кучылтыт. Тудо микроскоп коч атом деч 100 кана кугу предметым гына ужаш лиеш.

● Курныж черепахым поктылаш пеш йӧрата. А черепахе панцырь манме ковавштыж дене аралалт кертеш. Курныж чоя: черепахым руалтымеж воздухыш кӱзыкта да тужечын ӱлыкӧ кудалта. Кӱшыч каен волмыжо дене черепахын панцырь манме коваштыже шалана.

◆ Южо пушенге-шамыч пеш шуко ийым илат. Теве: шопке 570 ийым, чинар 750 ийым, писте 1100 ийым, тумо 1500 ийым, кипарис 4000 ийым, абабаб 6000 ийым илат.

Писатель Лев Кассиль мом ямдыла

Шукышт мемнан кокла гыч „Пионер" журналыште да пионер газетлаште Лев Кассильын „Черемыш брат героя" повестьшым лудында. Тиде повестьым кызыт Детиздат посна книга дене луктын. Кызыт писатель тудо повесть гыч сценарийым ыштен пытара.

Экраныште ме палыме Северянск олам ужына. Северянск школын 5-ше „Б" классше.

Сӱретын геройжо детдом гыч толшо рвезе— Геннадий Черемыш. Сӱретыште ваш-ваш келшен, веселан илыше советский школьник-шамычым те ужыда.

Ме, йоча-шамыч, шукыжо сылне „Вратарь" кинокомедийым ужын улына, тудым йӧратена. Тушто ме республикын лӱддымӧ, тале вратарь Антон Кандидовым да ийн, кӱжгӧ Карасик инженерым мондыдымашын ушышко пыштен улына. Тиде сӱретланат сцеварийым Лев Кассиляк возен. Сӱретыш автор ешарен воза, вара йоча-шамычлан посна книга дене лектеш.

Кызыт Лев Кассиль „Комсомол" теплоход дене Испанийыш миен кoштмо материалже деве кок книгам воза.

Комсомолын 20-шо идалыкшылан советский моряк-шамычын фашистский портышто шкеныштым героически кучымо нерген „Губернаторский пассажир" лӱман произведеныым воза.

В. Потоцкая.

Рвезе фотолюбитель-шамычын конкурс

20 августышто Моско оласе Шверник лӱмеш Центральный йоча технический станций пелен йоча-шамычын „День пионерии" юбилей альбомыш колтымо да рвезе фотолюбительын итоговой выставкыш колтымо экспонат-шамычым ончышо комиссий шке пашажым тӱналын. Нуно кызыт снимок-шамычым ойыркалат.

Кызыт йоча-шамычын тӱжем утла пашаштым налме. Сӧралэ да техник шотыштo кукшӧ качестван снимок-шамычын: Кабардино-Балкар, Украин, Узбекистан, Красноярский к р а й пионер-шамыч колтенyт. Снимокым элнан чыла велже гычат колтен шогат.

Тӧрлатымаш

Кодшо № „Ямде лий"-ын 4-ше страницасе „Мемнан календарьнан" 3-шо абзацыштыже **1924** ийын манын йоныльш печетлыме. Тудым **1934** ийын манын лудман. Туштак, 9-ше абзацыште **1719** олмеш **1917** манын лудман.

Газетышке йонгылышым пуртымылан титакан **Федотовлан** мерым ыштыме. **Редакций.**

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 53-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Отв. редактор— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Упол. Марлита № А—716. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.